

ЕДИТОРИЈАЛ

Поштовани читаоци/читатељке,

Пред вама је нови број часописа Пешчаник, бр. 20, у скоро две деценије дугој истрајности садржајног и манифестног квалитета штампаног издања научног и стручног гласила Историјског архива Ниш.

Овај број припремали смо у другачијим околностима него што су оне биле, или бејашу биле, уобичајене у пракси довођења у опипљиви, штампани, хваљени, куђени, испуњен сећањима, или пак, заборављени живот једне књиге. Библиотекари су ми давно рекли да је то што тако олако, или усхићено, или без испољавања емоција држимо на светлости пред оком, листамо, удишемо мирис штампарске боје, кудимо корице, или им се дивимо, једном речју зове – књига, hard сору издање, овога пута, та књига носи обресе наше истрајности у прегалачком научном раду у условима које ћемо памтити.

У овом броју стављамо на увид вашој оцени већи број радова из визуре прошлости правног и обичајног нормирања друштвених појава које су обележавале или обележавају наше постојање на овим просторима. Уважени аутори/ауторке дали су своје виђење, а самим тим и квалитетни допринос да боље разумемо сложене путеве настанка и опстанка домаћег права, утицај домаћих правних норми на стварање нових, напреднијих или, показало се, статичних, као и утицај међународног права на домаће норме, кроз кратку историју правних правила међународних организација, од Другог светског рата, до данас.

Др Драган Николић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, приложио је рад „Глобални аспекти правноисторијских сагледавања односа државе и цркве”. Дојен правноисторијске науке на Правном факултету у Нишу, др Драган Николић, у овом раду истакао је да правноисторијска наука традиционално посвећује пажњу односу државе и цркве, по правилу у оном обиму и садржају који измиче општој историјској науци или општој историји цркве. Ретроспектива односа световних и црквених власти нуди бројне примере сарадње и подршке, покушаја наметања превласти, али и крупних неслагања, конфронтирања, па и отворене узајамне борбе. Све ово је, у конкретној историјској стварности токомвекова, битно утицало на изграђивање или модификовање централне и локалне власти конкретних држава, на форму и садржај многих правних института, на организацију и функционисање правосуђа, па и на токове развоја правне мисли.

Др Драган Јовашевић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, написао је рад *“Систем казни у Душановом законуку”*. У раду је указано на то да је најзначајнији писани правни споменик средњовековне Србије на врхунцу моћи био Душанови законик. Био је написан ћирилицом (тзв. рашка редакција старословенског језика). Велики број одредаба Законика уређује основне кривичноправне појмове, као што су: кривица и казна, те систем кривичних дела против владара, цркве, живота, тела, имовине и др., те кривичне санкције у виду казни за њихове учиниоце. На тај начин се прописује систем кривичних дела којима се штите најзначајнија правна добра тога времена. У раду се излажу основни кривичноправни појмови садржани у Душановом законуку који је у значајној мери утицао и на касније српско кривично законодавство 19. века.

Др Миомира Костић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, написала је чланак на тему *„Савременост учења као појединачне теме кроз време - богатство грађе правне библиотеке код нас”*. У раду, ауторка је истакла да се судска психологија бави проучавањем злочинца у оном његовом аспекту који обухвата питања његовог понашања у кривичнопроцесној улози која му је наметнута, дакле као окривљеног, при чему се посебна пажња обраћа и на држање других лица која учествују у кривичном поступку: оштећеног/жртве; сведока; тужиоца; браниоца, судије. Једна од најпотпунијих студија која се односи на ову област јесте књига Енрика Алтавиле Судска психологија, која се бавила питањима како теоријског, тако и практичног сазнања ове гране психологије. Ова књига налази се у фонду Библиотеке Правног факултета у Нишу. Њено порекло везује се за дактилографисање превода на српски језик значајних правних теоретичара Европе од стране политичких осуђеника – интелектуалаца, из давних педесетих година 20. века код нас.

Др Филип Мирић и **Милан Ранђеловић** написали су чланак на тему *„Историјски поглед на извештавање о криминалитету у Нишком округу у периоду од 1865. до 1871. године”*. У раду аутори анализирају извештавање о криминалитету у нишавском округу у периоду од 1865. до 1871. године. Пошто за посматрани период нема научних студија о феноменолошким и етиолошким обележјима криминалитета, аутори су одлучили да у раду користе метод анализе садржаја новинских извештаја објављених у листу „Дунавъ (Tuna Gazetesi)”, једном од најстаријих гласила у османском делу Балкану који је излазио у време вестернизације Османског царства (1839–1878). Ако се ова истраживачка грађа анализира и кроз историјску призму, могу се спознати обележја криминалитета и тако још једном укаже на универзални карактер ове негативне друштвене појаве, што је основни циљ овог рада.

Душан Станковић, мастер права, написао је рад на тему *„Екологија криминала и просторни обрасци криминалитета у Нишу”*. Аутор у раду наглашава да друштво и држава одувек настоје да контролишу и сузбију криминалитет, а уређење простора и обраћање пажње на просторе где се нарочито често дешавају кажњива дела и друштвено девијантне појаве, један је од начина за испуњење оваквих циљева. Утицај еколошких теорија у проучавању злочина значајан је и у данашњим истраживањима. Емпиријским истраживањем су методима дескриптивне и инференцијалне статистике обрађена кривична дела имовинског и насилничког карактера учињена 2008, 2013. и 2018. године на територији Града Ниша. Идентификована су подручја у којима је концентрисан криминалитет. Тестом сличности просторних образаца је утврђено да криминалитет не задржава исти образац просторне дистрибуције. Резултати емпиријског истраживања имају практичну примену и корисни су у доношењу одлука и креирању стратегија безбедности и превенције криминалитета од стране полиције, доносиоца одлука и самих грађана.

Никола Обрадовић, дипломирани правник, адвокат и **Иван Барун**, дипломирани правник, адвокат, приложили су рад на тему *„Нострификовање диплома са страних универзитета – 1930-2020. (прилог јубилеју Универзитета у Нишу)”*. Некадашњи студенти Правног факултета у Нишу одлучили су да у сусрет јубилеју, прослави 55 година постојања и рада Универзитета у Нишу, напишу рад у коме настоје да утврде да ли је икада код нас, у временима Краљевине Срба,

Хрвата и Слованаца и потоње Краљевине Југославије, дакле пре Другог светског рата, било регулисано питање нострификације страних диплома и уверења. Наводе у целини Закон о нострификавању (примању) диплома са страних универзитета и високих школа из 1930. године, као и одговарајуће одредбе Закона о високом образовању из 2017. године, настојећи да укажу на правни континуитет у једном од сегмената утемељења и континуитета и сталног развоја високог образовања код нас.

Тијана Станчевски, докторанткиња Правног факултета Универзитета у Нишу, написала је рад на тему „*Адвокат у правном систему Србије*”. У свом чланку је истакла да адвокатура у Србији почиње рачунање свог историјског времена од друге половине 19. века. Законом о правозаступницима донетим 28. фебруара 1862. године Кнежевина Србија је у свој правни систем увела правну помоћ и поверила је образованим правницима – правозаступницима. Тако су, пре 158 година постављени темељи модерне адвокатуре која ће се, пратећи развој друштва у различитим историјским периодима и сама развијати до позиције коју данас има, стремећи континуирано независности и самосталности у заштити људских права и слобода. Овај рад представиће све законе и измене закона које су регулисали положај адвокатуре од Кнежевине Србије, преко Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Краљевине Југославије, Федеративне Народне Републике Југославије, Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, Социјалистичке Републике Србије, Савезне Републике Југославије до најновијег и сада важећег Закона о адвокатури Републике Србије из 2011. године.

Марија Стојановић, мастер правник унутрашњих послова, докторанткиња Правног факултета Универзитета у Нишу, полазник почетне обуке Правосудне академије, приложила је рад „*Последице тортуре грађанског рата на простору бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије*”. У раду су описане страхоте, које су доживела лица, цивили и војници, који су се налазили на територији на којој је буктао грађански рат, којим се распала Социјалистичка Федеративна Република Југославија. Карактеристични поремећај, који се јавља након рата је посттрауматски стресни поремећај, јаког интензитета с којим се ратни ветарани и цивили, који су били изложени суровом мучењу, тешко боре. У раду је извршен и осврт на Женевске конвенције, као и на домаће кривично законодавство, уско везано за ратне злочине.

Драгана Миловановић, мастер правник, „*Допринос праксе Европског суда за људска права тумачењу претпоставке невиности од увођења до данас*”. Претпоставка невиности окривљеног у кривичном поступку представља саставни елемент права на правично суђење. Иако је претпоставка невиности загарантовано право које се подразумева у кривичном поступку, Европски суд за људска права истиче да њено важење није ограничено само на кривични поступак, већ и на судску одлуку донету након обуставе кривичног поступка. Између осталог реч је о поступку који се односи на обавезу надокнаде трошкова поступка. Члан 6. став 2. проширује се на управни поступак, при чему се претпоставка невиности може применити и на грађански поступак за накнаду штете, ако се током грађанског поступка утврди да странке јесу одговорне, иако њихова кривица није доказана у складу са законом у кривичном поступку.

Др Небојша Ранђеловић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу, написао је приказ књиге: Монографија: „*Ниш у Другом*

светском рату (из тајних архива УДБ)”, аутора др Владимира Вучковића. Др Ранђеловић је у свом приказу истакао да увек када се помене аутор Владимир Вучковић из Ниша, уобичајена асоцијација нас води ка приповедачу српског југа у збиркама прича „Турски аманет” (награђена Светосавским печатом), „Нишке приче” и „Заплањске приче”, које враћају сећање на заборављене ликове и догађаје југа Србије. О томе говори и његов роман „Врана у пауновом перју” (издање Службеног гласника), који слика Ниш и југ Србије у време ослободилачких ратова 1878. године. Роман доноси и другачију слику краља Милана Обреновића у вртлогу догађаја и односа са великим силама, посебно Русије, али и слику комплексности његовог сентимента. Вучковић приповедач, међутим, неоправдано је стављен испред Вучковића публицисте и историчара државе и права (Владимир Вучковић је доктор правних наука и доцент на Академији за националну безбедност у Београду). Скоро неопажено је промакла и монографска студија Владимира Вучковића „**Ниш у Другом светском рату – из тајних архива УДБ-е**”. У овој студији аутор даје слику Ниша у Другом светском рату кроз анализу широког спектра докумената. Ради се о, до сада, недоступним документима, поткрепљеним и грађом из приватних архива потомака главних представника ЈНП „Збор” Димитрија Љотића, који је у Нишу био изузетно јак током окупације 1941-1944. године. Студија представља и доказ учешћа Недићевог апарата у прогону Јевреја, односно, ликвидацији целокупне јеврејске заједнице Ниша. Аутор је у монографији, уз Увод и Закључак, као јединствену целину дао приказ поменутих догађаја. Без сувишних објашњења и коментара, аутор даје читаоцу могућност да, кроз обиље документованих података и богату фотодокументацију, створи слику о једном тешком времену, у коме је било тешко живети било како, а нарочитотешко живети часно. Ова студија је доживела и издање на енглеском језику.

У овом броју *Пешчаника* испољиле су неке разноликости писане речи аутора/ауторки, које, у богатству исказаних мисли и сазнања, опет, неким космичким редоследом ствари, саме по себи успостављају поредак неминовности. Та правила нико унапред не прописује. Али, привлачност самог часописа очигледно задовољава духовну и стваралачку намеру аутора текстова.

Свој приказ отпочели смо радом доајена правноисторијске науке, и, затворили круг, приказом који је сачинио онај ко сигурно креће устаљеним стазамама тог дела прегалника правне науке у нашем граду. С друге стране, колеге/колегинице, бивши студенти правних наука у Нишу, што као практичари, што као настављачи нових нивоа академског образовања у Нишу, исказали су својим радовима управо потребу да одају као стручњаци, практичари, омаж и поштовање установи која их школовала – Универзитету у Нишу. Посебну захвалност за сталност у поступку рецензирања приспелих радова дугујемо нашим уваженим рецензентима.

Позивамо вас да и даље истражујете и пишете на различите теме из области архивистике, историографије и хуманистичких наука. Ваши прилози добродошли су и на страним језицима.

С уважавањем,

Проф. др Миомира Костић, члан уредништва часописа Пешчаник

У Нишу, 25. мај 2020. године